

- Kvinnur var fyrst sjónkyr - forstærkisglasið - hjá monnum. Identitetin fekk hon bert gegnum manninn, og þú betur hann klárað seg í samfelagnum, þú hefur vanhætt og þú metur. Hon gloyndi seg sjálfa og lat all upp til hansara, sigur Turið D. Hentze.

Mynd: Alvar Haraldsen

- Vit skulu nettupp seta kvinnur og menn upp móti hvor öðrum og seta spurnartekin við, hvussu hetta og hatta virkar upp á ymsk viðurskifti. Ikki sum fíggingdar, men sum áhuga-bólkar. Vit eru hvor sitt kyn, hava ymsk áhugamál, hvor sín leiklut í samfelagnum og tosa hvor sitt mál.

- Kvinnur skulu ikki identifisera seg við menn, tí vit hava hvor sín hugaheim. Tað er ein misskiljing, tá sagt verður, at kvinnur og menn skulu verða líka. Vit skulu bara hava somu møguleikar og tað er tað javnstöðulögin gongur út uppá, sigur Turið Debes Hentze, forkvinna í Javnstøðunevndini

Turið Kjølbro

Síðani fyrst í júlí mánaðinum hava vit hvønn leygardag havið prát við kvinnur í leiðandi störvum. Endamálið við greinaröðin hefur verið eitt ni á fýra, hvussu kvinnur samena arbeið og familjulevni, hvussu teir hava arbeið seg fram, hvørjar tankar teir hava um javnstöðu, hvørjar teirra egnu royndir eru hesum viðhaldi og annað áhugavert. Sjey kvinnur við ymsk bakgrund, útbýgving og listoyndum hava verið við í greinaröðin, og sjálvsagt eru royndir og meiningar teirra ymskar. Samkvæmt í dag, sum er tann seinasta í röðin, er við forkvinnu í Javnstøðunevndini, Turið Debes Hentze.

Javnstøðunevndin skal sjegga til, at kvinnur og menn hava somu möguleikar og at ójavnir vegna kyn, sum eru í samfelagnum, verja rættar. Nevndin hefur havt trongt kor at arbeiða undir, men fyrsta dagin verður fólk sett, sum burtur á skal taka sær at javnstøðulögin. Í viðtali í dag tekur Turið Debes Hentze saman um nakrar av teimum spurningum, ið hava verið umrøddir í greinum.

- Í dag er tað viðrætt, at kvinnur taka við leiðandi störvum. So var ikki fyrri ikki so nógvum arvin sáðum. Tá kundu menn kveja, at komu teirra vóru við hús og stóðu teirra í teirra útfarandi virksni. Tá ið kvinnur fara í leiðandi störv verður lagt merki til teir. Eingin sigur við eina kvinnu í dag, at hon ikki skal taka sær eini arviðing. Men hugabútur leggja aftan fyri og hesar verða ikki althó sagdir í orðum.

- Men tá ið tað er sagt, er framvegi ein ávís skepsirund um tað, at ein kvinna tekur av einum stjórastarvi. Fólkhæðsniðin kanna við hvørt týkjast rættliga negativ og tann stóra stuðulin at kasta seg úr í hesi stövi fía kvinnur ikki althó. Styrkina mugu teir hava sjálvar, og styrki kreist, tá tú verður møtt við spurningum sum: "er hatta náðak fyrri teg".

- Jædur tú, tá tú ferst at klára hatta" ella "Jædur tú, ikki ríkligi framtíð undan, tá hugað verður um familjuna og bormin". Slíkt er ikki júst við til at styrkja um sjálvsálit.

- Hesar kvinnur standa til framsýningar. Teir eru til próv-

tøku og vit eru ikki sloppin frá tí em, at "ákvæmslós" ella ómúr keðilig lýsingarð verða brúkt um hesar kvinnur. Tað liggur í luftin, at "nú fía vit at segga um hon klárar tað", og so verður veruliga hugt eftir, hvussu tað gongst henni. Gongst tað ikki á velt, fía fólk vanað tað sum tve kanska ventuð (ella vanað) framtíðin. Gongst henni hinvegi velt, so er hon heilt fantastisk, ella undirskilt, men ein ventuð av eini kvinnu. Við öðrum orðum eru tað ikki avspædd viðurskifti, og altur rvin runda um tað styrki ikki sjálvsálit hjá kvinnu. Hava hesar kvinnur alit á hesi egleiðandi eygni ella teir leggja líka í, tí teir klára uppgeva. Eingin sigur náðak beinleis við teir.

- Kvinnur sum bjóða seg fram eru fyrimyndir fyri aðrar, tað verður meiri vanligt at segga kvinnur í høsum störvum og fólk verða von við, at konufólk veruliga duga og tosa. Men konufólk skulu veruliga prógva, at teir eru sama stígi sum mennirnir. Hósti vit javnan hvøra alment, at tað er trupult at fía kvinnur í nevndir, hefur tað ikki víst seg at vera ein trupulleiki at seta nevndir við kvinnum, sum javnstøðulögin ástír. Kvinnur eiga eitur at skannu seg yvir at verða við orðskaf av javnstøðulögin. Tú verður bert vald um tú fannst lykur treytirnar. Utan lojina hovu kvinnur ofta ikki havt stóran möguleika.

- Eg rókni við, at júst tað, at fleiri kvinnur mynda nevndir og tað fer at hjálpa upp stöðuna og at javnstøðu verður meiri góðtíkin. Ikki bert landsstjórn skal seta kvinnur í nevndir, eisini kommunur, men teir vísa seg vera trekar. Kanska er neyðugt við ein beinleis áheitan í seg Turið D. Hentze.

Fakfelgini eihuser

Samantíðni við onnur lond eru Føroyar enn náðak aftan fyri, tá ið tað snýr seg um javnstöðu í øllum lóvum í samfelagnum. Sum seinasta landið í Vesturheiminum fingu vit javnstøðulög í 1994.

- Í grundini gongur tað so seint nú. Tað hugur neyvt saman við, at fleiri konufólk fía útbýgving. Hvegin eru tað kvinnur í fakfelgini ov

lítið tilvitað um javnstöðu. Til dømis fía menn framvegis stórt og fleiri viðbótur enn kvinnur hósti kvinnur hava eina líka stævin og kvepandi arbeiði sum teir. Týpiskar namfólkarbeithir eru eisini hegn lón ein týpisk kvinnararbeiði. Tvei økini á arbeiðsmarknaðinum, sum kvinnur fyri tóku sær av, olútu, eru lægst lón í dag. Har flegga nógvir uppgevar fyri framtíðin, men treytin fyri at broyta stöðuna er, at kvinnur seta krov.

- Kvinnur skulu ikki identifisera seg við menn, tí kvinnur og menn hava hvor sín hugaheim. Tað er ein misskiljing, tá sagt verður, at kvinnur og menn skulu verða líka. Men vit skulu bara hava somu möguleikar. At javnstøðu veruliga við hatur millum kynni at gera er sjáldandi tvælt. Tað snýr seg um, hvat er gott fyri teg og meg. Og her eiga kvinnur í stórum mál at seta spurnartekin við, um tað ni er víst, at tað sum maðurin heldur er gott, ni eisini er gott hjá kvinnu. Og eg haldi, at eisini innan trúarbróður, har meiri fastfæstir enn aðra stöðu í samfelagnum, eiga javnstøðuhugsjónin at stuðla fram. Teir kvinnur áttu at gjørt meiri vart við seg. Og eg tóni at sega, at gongur líka í einum hjálmalei, so verður tað ikki brenni, men Biblían verður nýtt sum argument til at framleiva annan partin sum tann skal fara orð og segja, hvar skapið skal standa. Tá kanna veruliga vera talan um kúgan. Aftur staðni segga vit eisini, at tað er religionin sum styrkir, har kvinnur eru ringast fyri. Á tann hátt hefur flutt seg eitur sinder, kanska fylgja hinir eftir, sigur Turið D. Hentze.

- Men broystast ikki eftir einari nátt og tað gæva kvinnur heldur ikki. Broystingin gongur til spakuliga tann vegin, at menn taka stórt lut í arbeiðinum heima. Teir kanna í teirri verna sandi við teir í, at teir eiga at taka sín lut, men í praksis er veruleikin ein annar. Eg hugsi, at flesti konufólk, ið arbeiða úti, eiga eina meginpartin av arbeiðinum heima framvegis. Eini stórt mál at broyta hetta er, at fleiri konufólk fara út at arbeiða og at fleiri menn gerast meiri virkin heima. Á tann hátt verður tað meiri náttúrligt, at mennir gera húsligt arbeiði. At kvinnur eru farnar á arbeiðsmarknaðin í so stórum lut er ikki so gamalt. Fyrst fóru teir háva tíð, ikki endiliga tí, at teir skuldu brúka seg sjálvar, men sum ein iskoyti til lojuna hjá manninum.

- Men ni eru kvinnur farnar út at arbeiða fyri at brúka seg sjálva og at vinna eigna pening. Hevur tú fyrst roynt at forvundni tann egnu pening, sleppur tú teimum ikki aftur so. Fíggarligi sjálvsátt er ómetteliga týðningarmikil.

Turið Debes Hentze, forkvinna í Javnstøðunevndini:

Kvinnur og menn fara altíð at hava hvor sínar mörk at ganga á

mannin og hvat hann ger. Ikki øllum monnum dámar, at konur stinga nosina fram at fara at gera seg galdandi á økjum, sum menn fyri hovuð einkarætt upp.

- Men broystast ikki eftir einari nátt og tað gæva kvinnur heldur ikki. Broystingin gongur til spakuliga tann vegin, at menn taka stórt lut í arbeiðinum heima. Teir kanna í teirri verna sandi við teir í, at teir eiga at taka sín lut, men í praksis er veruleikin ein annar. Eg hugsi, at flesti konufólk, ið arbeiða úti, eiga eina meginpartin av arbeiðinum heima framvegis. Eini stórt mál at broyta hetta er, at fleiri konufólk fara út at arbeiða og at fleiri menn gerast meiri virkin heima. Á tann hátt verður tað meiri náttúrligt, at mennir gera húsligt arbeiði. At kvinnur eru farnar á arbeiðsmarknaðin í so stórum lut er ikki so gamalt. Fyrst fóru teir háva tíð, ikki endiliga tí, at teir skuldu brúka seg sjálvar, men sum ein iskoyti til lojuna hjá manninum.

- Men ni eru kvinnur farnar út at arbeiða fyri at brúka seg sjálva og at vinna eigna pening. Hevur tú fyrst roynt at forvundni tann egnu pening, sleppur tú teimum ikki aftur so. Fíggarligi sjálvsátt er ómetteliga týðningarmikil.

- Í dag koma kvinnur í hópatali út av lærstovnum og sjáldandi vilja teir brúka útbýgvingina. Her er tað millum annað, at javnstøðulögin kemur inn í myndina við starvstætt, har sagt verður, at kvinnur og menn skulu hava eina möguleika, um tey eru eina velt skikkað. Tey sum seta fólk í starv skulu ikki hugsa um kynið til sett verður, men at kvalifikasjonin og tá er tað at forðómarnir koma undan kavi.

- Hava kvinnur í veruleikanum um somu möguleikar at koma fram sum menn, veit eg ikki. Men eg hugsi, at tað verður víðgætt eftir sinder meir enn mennirnir. Kvinnur skal í øllum fornum vera líka velt um ikki betur skikkað enn maðurin, og hon fer ikki nógv ferandi, um ikki júst tað snýr seg um eitt tradisjonelt kvinnulíki. Og vit vita, at kvinnur ikki sóla störv um vit, at kvinnur ikki kenna á seg, at tey eru full skikkað til starvið og hava góð próg. Hvegin er ikki lætt at skreista slíkt. Útbýgvingin er altavgærandi. Kvinnur

kanna ikki eina og menn koma fram bert teir hava tvei røttu samböndin og kenna tvei røttu fólkini, sigur Turið D. Hentze.

Kvinnur á vegg heimafur
Í dag segga vit, at nokur stig verður tekin frá almennari og kommunalari síðu, sum beinleis á ómetteliga velt við tað, at kvinnur fara av arbeiðsmarknaðin og heim aftur at taka sær av familjun.

- Konufólk hava verið ókveps arbeiðsgeiri í so nógv harnars ár. Í sektastíðnum varð nógv tosað um teir miðjónir sum lög í arbeiðinum, sum kvinnur gírdur heima við hús fyri óngu lón og tosað var um, at teir skuldu hava lón fyri arbeiðið teir gírdur í heimunum. Ni konur eru farnar út og ikki hava hús at fara heim aftur fía teir knapliga bót við pening fyri hetta arbeiði. Men eina láttuliga upphædd við eg siga.

- Er hatta virðingin fyri tí heima-gangandi konni? Sjáldandi skulu konur sleppa at fara heima um teir hava hús til tað, men so haldi eg, at vit eiga at skoyta upp, at tað skulu mennirnir eisini. Eg kanna

ikki lata vera við at spela við tann tankan um, hvussu stóran hevði verið í barnansingur-ella eldra-økjun um t.d. hesar uppgevar vóru ábyrgd hjá monnum og sostatt teirra trupulleiki. Men barnansingur er eftir øllum at døma ikki trupulleikin hjá monnum og fíur teir menn, sum missa arbeiðið ella ikki sleppa til arbeiðs orsakað av vantandi barnansingur. Her snýr tað seg um ein vilja at loysa ein trupulleika.

Orðið hugburður týkist vera eitt lyklard, tá ið vit tosa um javnstöðu. Hugburðurin í samfelagnum er størsta virðingin fyri javnstöðu, hvøra vit javnan.

- Kvinnur hava gíggnum tóbarnar verið noyðdar at liva upp til nógvir stangar reglar, skrivarar og óskrivarar lögir um, hvat er ein hósandi atburður hjá eini kvinnu. Tað var millum annað hatta kvinnur gírdur uppveistur í eini sektastíðnum. Nógvir av hesum reglum eru framvegis galdandi um enn eitt sinder hólvgari. Kvinnar má ikki tosa og nógv í eini samkomu, ikki flema av hart, ikki dræka og so framvegis, og eingin av hesum reglum hefur

verið galdandi fyri menn. Kvinnur hava havið nógvir reglar at berjast imóti. Besti vegin at sleppa sær burtur úr hesum er skúling og útbýgving.

- Tað er ikki heilt skeivt, tá onkur hefur sagt, at kvinnar í öldur fyrst og fremst hefur virkað sum sjónkyra - forstærkisglasið - hjá manninum. Identitetin fekk hon oftast best og bert gegnum manninn, og þú betur hann klárað seg í samfelagnum, þú hefur vanhætt og þú metur. Hon gloyndi seg sjálfa og lat all upp til hansara, sigur Turið D. Hentze.

- Tað er eitt spurningur um politiska tilvitan og javnstöðu er í grundin politískur. Politisk tilvitan nýst ikki at hava náðak at gera við, hvøra útbýgvingu tú hefur ella um tú hevur eitt leiðandi starv ella ikki. Politiska tilvitan fer tí av egnum lívsroyndum, við upplýsing og annars um tú hevur áhuga fyri samfelagsviðurskiftum.

- Sværni hjá fleiri av hesum kvinnum benda á, at meiri kunning um javnstøðuspurningar er neyðig, tí tað týkist sum at fleiri av teimum tosa við teimum tungum. Samstunds sum teir meina, at vit hava javnstöðu og teir mest sum segja, at javnstøðuspurningar ikki hava teirra áhuga, so segja teir, at vit ið hava "eina mannshandvístið samfelag", upplýsingin er kvinnugæðandi, "kvinnur mósta", ella at tá viðmerkjar broyst, sum seg kundi ikki hugsa mer at arbeiði undir eini kvinnu, so lati eg oymir aftur". Ella teir segja at "tað er ein gudsáskapur manur millum kvinnur og menn- og sjáldandi hava ell somu rættindi", "kvinnur og menn skulu ikki setast upp móti hvor öðrum".

- Barnansingur eru allar sandar um eitt forstærkt óki, og tað er ein kvinnurupulleiki burturav, tí teir eru teir arbeiði uttan fyri heim. Kann man siga so og samstunds haldi, at all er sum tað skal, spyr Turið D. Hentze.

- Tað er uttan iva so, sum nógvir av kvinnum segja, at javnstøðuspurningar og kvinnurupulleiki ikki hava teirra áhuga, eg hugsi eisini at tað er so. Teir hava ein ikki havið fyri neyðin at umhessa hesar spurningar og hava annars ikki fyri fyri politiski. Meiri kunning, upplýsing og kanska burtur av javnstøðuspurningar tvinga fólk at hava eina meining eisini um javnstöðu og harvið eisini at umhessa spurningin. Tað er als ikki ódøst at vera kvinnupolitisk tilvitað, - tað er heilt í lagi at tosa um kvinnuáhugamál og mannfólkaáhugamál. Tað er

teir veruliga duga, og tað ávirkar eisini hugin hjá monnum at taka eina hond við heima. Og virðingin fyri monnum, sum eru heima, er als eingin. Virðingin liggur í peningum og makt. At ansa bormum verður einki vilt.

- Eg kanna als ikki góðtaka, tá ið tað verður sagt, at virðingin fyri javnstöðu liggur í kvinnuni sjálvni, tí tað gevur kvinnum enn eina ferð skuldarsessur. Tað er ikki kvinnur, sum gera av, hvussu heimurinn ser út, sigur Turið D. Hentze.

Tosa við teimum tungum
Flestu kvinnur í greinaröðin hava ikki gírd seg stórvegis far um javnstøðuprobrelmáttin.

- Tað er ein spurningur um politiska tilvitan og javnstöðu er í grundin politískur. Politisk tilvitan nýst ikki at hava náðak at gera við, hvøra útbýgvingu tú hefur ella um tú hevur eitt leiðandi starv ella ikki. Politiska tilvitan fer tí av egnum lívsroyndum, við upplýsing og annars um tú hevur áhuga fyri samfelagsviðurskiftum.

- Sværni hjá fleiri av hesum kvinnum benda á, at meiri kunning um javnstøðuspurningar er neyðig, tí tað týkist sum at fleiri av teimum tosa við teimum tungum. Samstunds sum teir meina, at vit hava javnstöðu og teir mest sum segja, at javnstøðuspurningar ikki hava teirra áhuga, so segja teir, at vit ið hava "eina mannshandvístið samfelag", upplýsingin er kvinnugæðandi, "kvinnur mósta", ella at tá viðmerkjar broyst, sum seg kundi ikki hugsa mer at arbeiði undir eini kvinnu, so lati eg oymir aftur". Ella teir segja at "tað er ein gudsáskapur manur millum kvinnur og menn- og sjáldandi hava ell somu rættindi", "kvinnur og menn skulu ikki setast upp móti hvor öðrum".

- Barnansingur eru allar sandar um eitt forstærkt óki, og tað er ein kvinnurupulleiki burturav, tí teir eru teir arbeiði uttan fyri heim. Kann man siga so og samstunds haldi, at all er sum tað skal, spyr Turið D. Hentze.

- Tað er uttan iva so, sum nógvir av kvinnum segja, at javnstøðuspurningar og kvinnurupulleiki ikki hava teirra áhuga, eg hugsi eisini at tað er so. Teir hava ein ikki havið fyri neyðin at umhessa hesar spurningar og hava annars ikki fyri fyri politiski. Meiri kunning, upplýsing og kanska burtur av javnstøðuspurningar tvinga fólk at hava eina meining eisini um javnstöðu og harvið eisini at umhessa spurningin. Tað er als ikki ódøst at vera kvinnupolitisk tilvitað, - tað er heilt í lagi at tosa um kvinnuáhugamál og mannfólkaáhugamál. Tað er

meiri góðtikið í dag, at fólk tosa um javnstöðu og þú meiri verður tosað, þú meiri samlikti er, at myndin broystir rætta vegin. Fyri ella imóti ger tað sama. Frá óngva meining at hava til at gera sær eina meining er ein proses. Tá er nógv vanað.

- Vit kanna spyrja, hvør styrkir hugburðurin í samfelagnum. Tað eru teir røddirnar vit hoyra og tað eru fyrst og fremst teir hjá monnum. Kvinnur og menn fara althó at hava hvor sínar mörk at ganga á. Tí eiga vit alla tilfæra at gera okkum far um, hvat hendur, um tað er nóktandi og tað seta spurningar. Vit skulu nettupp seta kvinnur og menn upp móti hvor öðrum og seta spurnartekin við, hvussu hetta og hatta virkar upp á ymsk fíggingdar, men sum áhugabólkar. Vit eru hvor sitt kyn, hava ymsk áhugamál, hvor sín leiklut í samfelagnum og tosa hvor sitt mál. Tað er trupult fyri ikki at segja ógjørdligt hjá eini kvinnu at seta seg inn í, hvussu ein maður hugsar og óvægt. Vit, og her hugsi eg serliga um kvinnur, eiga at koma burtur frá tí at stinga hildið í runnin. Tað koma vit óngva seg við.

- Kvinnurupulleiki í Føroyum í dag er ikki serliga spjótlig. Men at segja, at tað als ikki er brúk fyri kvinnurupulleiki er burturvið, tí hósti nógv er vanað er nógv eftir at arbeiða fyri. Tað fer althó at vera neyðig at haldi eygni við, hvussu ymsk viðurskifti ávirka konufólk. Arbeiðsloysi, barnansingur og eldraðki eru ógvuliga íðligið dom um viðurskifti, sum serliga raka kvinnur og sum umframt at vera samfelagsspurningar eru kvinnurupulleiki. Um tann sum kemur trupulleika á sín kropp ikki ger náðak við spurningin kann ikki røna við, at onnur gera tað og soðulsi haldi eg, at kvinnur eiga at hugsa. Tað gæva mennirnir nógv meiri ein kvinnur. Kvinnur kanna ikki røna við, at mennirnir skulu loysa teirra trupulleikar. Mennirnir vísa ofta positivt vilja og skilja stöðuna, tá kvinnur fóla fram týpiskar kvinnurupulleikar, men so lengi trupulleikin ikki er teirra, verður armarkað, hvussu nógv orku teir leggja í at loysa teir.

- Ein annar átrúandi kvinnurupulleiki í dag er, hví kvinnur ikki havið fyri neyðin at umhessa hesar spurningar og hava annars ikki fyri fyri politiski. Meiri kunning, upplýsing og kanska burtur av javnstøðuspurningar tvinga fólk at hava eina meining eisini um javnstöðu og harvið eisini at umhessa spurningin. Tað er als ikki ódøst at vera kvinnupolitisk tilvitað, - tað er heilt í lagi at tosa um kvinnuáhugamál og mannfólkaáhugamál. Tað er

Prát við kvinnur í leiðandi störvum

Hetta er seinasta samrøða í greinaröð, har vit hava tosað við kvinnur í leiðandi störvum um javnstöðu, arbeiði og familjulevni, karrerímöguleikar og annað. Vit hava tosað við Ingu Ellingsgaard, forkvinnu í Kvinnufelaga Samfylking Føroya, Annika W. Joensen, stjóra í Føroya Fyrsta, Elsu Marín H. Olsen, stjóra á Føroya Handilsskúla á Kambsdal, Ingvar Nólsoe, stjóra á reklamuvirknum Stephanssons Hósi, Jóhanna Vang, selslufjóra á Kósmi í Klaksvík, Marja á Dul, starvsfólksstjóra á Almanna- og heilussýfrinum, Gunn Joensen, bygdaráðgjafarin í Vestmanna kommunu. Seinasta samrøða er við Turið Debes Hentze, forkvinnu í Javnstøðunevndini, sum í blaðnum í dag tekur saman um nakrar av spurningunum, ið hava verið umrøddir í greinum.